

РОЗДІЛ III. ЗАПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА» У БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ

ЗМІНА ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Лариса ГОЛОДЮК,

*заступник директора з науково-методичної діяльності комунального закладу
«Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського», доктор педагогічних наук, доцент*

Двадцять перше століття це століття розвинених інформаційно-комунікаційних технологій, глобальної комп'ютеризації виробництва та розвитку людського капіталу. Значущу роль у забезпеченні розвитку людського капіталу та отриманні економічної вигоди у вигляді сталого зростання й конкурентної економіки, а значить суспільного та індивідуального добробуту, майбутнього процвітання та якості життя відіграє державна політика України у сфері освіти і науки [1].

Зміна викликів суспільства та потреб і вимог на ринку праці зумовили необхідність змін у розвитку світового освітнього простору в цілому та освітнього простору країни зокрема (рис.1).

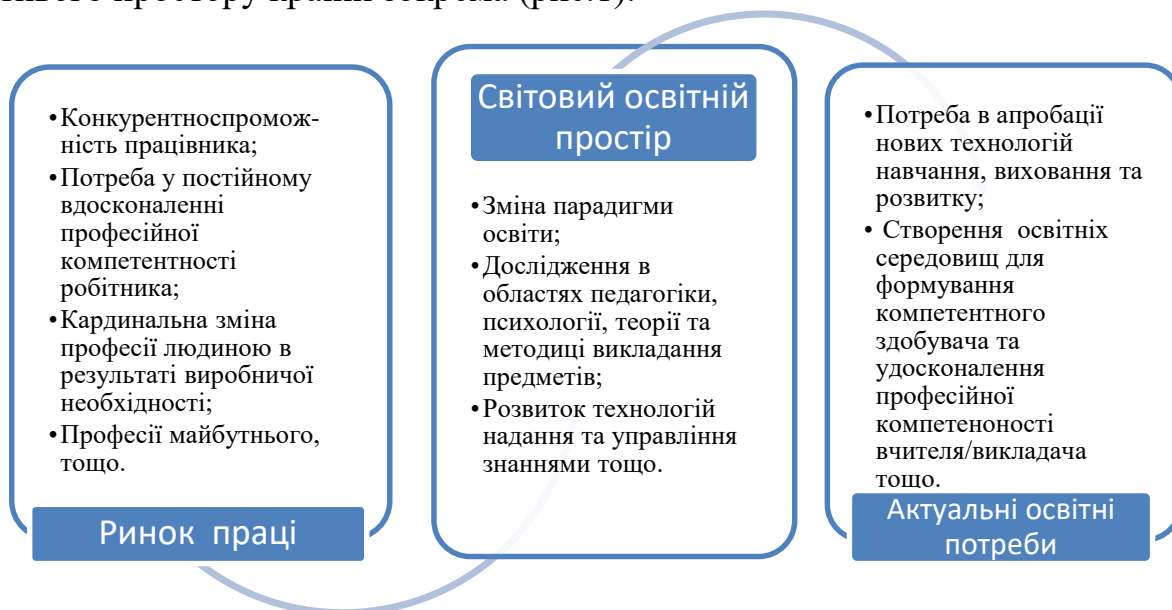

Рисунок 1. Взаємозв'язок компонентів «Ринок праці» - «Світовий освітній простір» - «Актуальні освітні потреби»

У своїх працях К. Роджерс та Д. Фрейберг [2] спрогнозували тенденції розвитку світового освітнього простору, а саме:

- орієнтація більшості країн на перехід від елітної освіти до високоякісної освіти для всіх;
- поглиблення міждержавної співпраці в області освіти;
- істотне збільшення у світовому утворенні гуманітарної складової в цілому, а також за рахунок введення нових наукових дисциплін,

орієнтованих на людину: політології, психології, соціології, культурології, екології, ергономіки, економіки;

- поширення нововведень при збереженні національних традицій, що склалися;
- прагнення до демократичної системи освіти.

Аналізуючи світові чинники, які сприяли реформаційним змінам в освіті країни, можна виділити ключові:

- набуття освіти стало обов'язковою вимогою суспільства до кожного громадянина: від обов'язкової початкової до обов'язковості повної загальної середньої освіти та парадигми освіти упродовж усього життя;
- еволюційний розвиток людини перейшов на новий рівень людини освіченої (*homo educatus*);
- професійна конкурентоспроможність людини стала визначатися рівнем компетентності, що формується і удосконалюється освітою;
- освіта стала важливим чинником боротьби з бідністю та подолання соціальної нерівності;
- рівень освіченості громадян та сукупний інтелект нації став важливою складовою національної безпеки держави;
- економічний розвиток суспільства великою мірою визначається рівнем розвитку освіти, науки і технологій, що спонукало до формування концепції суспільства знань;
- посилювався вплив освіти на приріст валового національного продукту;
- освіта стала одним із важливих показників індексу людського розвитку та людського капіталу за допомогою якого визначається міжнародний рейтинг країн;
- глобалізація, що стала усвідомленою реальністю, підсилила чинники комунікації, взаємозв'язків і взаємозалежності у сучасному світі та збільшила значення освіти у якості інтегратора світового співтовариства;
- освіта стала сферою, в якій створено передумови для гармонійного поєднання знань, культури і духовності як важливих чинників сталого людського розвитку;
- зросла увага науковців, зокрема, філософів до проблем освіти її розвитку і функціонування.

Необхідність своєчасного і правильного реагування на виклики суспільства вимагає утвердження нової парадигми освіти. На відміну від традиційної освітньої моделі, що базувалася на пріоритеті простого засвоєння і відтворення інформації, головною метою сучасного навчання стає всебічний розвиток людської особистості як рівновеликої цінності. Демократичне спрямування навчання дає людині можливість підготуватися до життя у швидкоплинних змінюваних умовах соціокультурного життя і професійної діяльності.

Таким чином, сьогодні здійснюється системна трансформація сфери для забезпечення нової якості освіти за пріоритетними напрямками: доступна та якісна дошкільна освіта; нова українська школа; сучасна професійна освіта; якісна вища освіта та розвиток освіти дорослих; розвиток науки та інновацій [1].

За кожним із вказаних напрямів реалізуються завдання, спрямовані на досягнення спільної мети: перетворити українську освіту на інноваційне середовище, в якому здобувачі освіти набувають ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, а науковці мають можливості та ресурси для проведення досліджень, що безпосередньо впливатимуть на соціально-економічний та інноваційний розвиток держави.

Упродовж останніх п'яти років відбулися зміни у законодавчо-нормативних документах щодо розбудови освіти України. Саме у низці законів України, концепціях, державних стандартах закладені механізми інноваційних освітніх змін (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові компоненти інноваційних змін	Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 34, ст. 451) {Закон втратив чинність на підставі Закону № 2145-VIII від 05.09.2017} [6]	Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380) [5]	Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226) [4]	Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. (2016) [3]
Державна політика в галузі освіти	Освіта пріоритетна сфера соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства	Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.	Доступність повної загальної середньої освіти: право на здобуття повної загальної середньої освіти; заборона дискримінації у сфері загальної середньої освіти; забезпечення територіальної доступності; забезпечення рівного доступу до здобуття повної загальної середньої освіти. Забезпечення якості повної загальної середньої освіти	Місія освітньої реформи – забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти за такими напрямками: ухвалення нових державних стандартів загальної середньої освіти, розроблених з урахуванням компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості; запровадження нового принципу педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці учня, вчителя і батьків; підвищення мотивації вчителя шляхом підвищення рівня його оплати праці, надання академічної свободи та стимулювання до професійного зростання; запровадження принципу дитиноцентризму (орієнтація на потреби учня); удосконалення процесу виховання; створення нової структури школи, що дасть змогу засвоїти новий зміст освіти і набути ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості; децентралізація та ефективне управління загальною середньою освітою, що сприятиме реальній автономії школи;

				справедливий розподіл публічних коштів, що сприятиме рівному доступу усіх дітей до якісної освіти; створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, вчителів і батьків; створення необхідних умов для навчання учнів безпосередньо за місцем їх проживання, зокрема у сільській місцевості, або забезпечення регулярного підвезення до шкіл.
Мета освіти	Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її розвиток талентів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.	Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талентів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору	Система середньої освіти функціонує з метою забезпечення: всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству	Метою освітньої реформи є: різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві.
Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності / напрями реформування	Доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою, у тому числі доступність для осіб з особливими освітніми потребами освітніх послуг, зокрема інклюзивного навчання, за місцем проживання; рівність умов кожної людини для повної	Людиноцентризм; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; науковий характер освіти; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти; прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень; відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством; інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; інтеграція з ринком праці; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; свобода у виборі видів,	Докорінна та системна реформа загальної середньої освіти за такими напрямами: ухвалення нових державних стандартів загальної середньої освіти, розроблених з урахуванням компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості; запровадження нового принципу педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці учня, вчителя і батьків; підвищення мотивації вчителя шляхом підвищення рівня його оплати праці, надання	

	<p>реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім навчальних закладів, заснованих релігійними організаціями); науковий, а також світський характер освіти (крім навчальних закладів, заснованих релігійними організаціями); інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; єдність і наступність системи освіти; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті</p>	<p>форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; академічна доброчесність; академічна свобода; фінансова, академічна, кадрова та організаційна автономія закладів освіти у межах, визначених законом; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій; формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; формування громадянської культури та культури демократії; формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; невтручання політичних партій в освітній процес; невтручання релігійних організацій в освітній процес; різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань; державно-громадське управління; державно-громадське партнерство; державно-приватне партнерство; сприяння навчання впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір; нетерпимість до проявів корупції та хабарництва; доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою</p>		<p>академічної свободи та стимулювання до професійного зростання; запровадження принципу дитиноцентризму (орієнтація на потреби учня); удосконалення процесу виховання; створення нової структури школи, що дасть змогу засвоїти новий зміст освіти і набути ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості; децентралізація та ефективне управління загальною середньою освітою, що сприятиме реальній автономії школи; справедливий розподіл публічних коштів, що сприятиме рівному доступу усіх дітей до якісної освіти; створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, вчителів і батьків; створення необхідних умов для навчання учнів безпосередньо за місцем їх проживання, зокрема у сільській місцевості, або забезпечення регулярного підвезення до шкіл.</p>
Структура освіти	Дошкільна освіта; загальна середня освіта; позашкільна освіта; професійно-технічна освіта; вища освіта;	Дошкільна освіта; повна загальна середня освіта; позашкільна освіта; спеціалізована освіта; професійна (професійно-технічна) освіта;	Початкова освіта - перший рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом початкової освіти; базова середня освіта - другий рівень	Початкова освіта (тривалість – чотири роки); базова середня освіта, яка здобувається в гімназії (тривалість – п'ять років); профільна середня освіта, яка здобувається в ліцеї або закладах професійної освіти (тривалість – три роки).

	післядипломна освіта; самоосвіта.	фахова передвища освіта; вища освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.	повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом базової середньої освіти; профільна середня освіта - третій рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом профільної середньої освіти.	
Освітні рівні/цикли	Дошкільна освіта; початкова загальна освіта; базова загальна середня освіта; повна загальна середня освіта; професійно-технічна освіта; вища освіта.	Дошкільна освіта; початкова базова середня освіта; профільна середня освіта; перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; фахова передвища освіта; початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень вищої освіти; другий (магістерський) рівень вищої освіти; третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти.	На кожному рівні повної загальної середньої освіти освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб. Освітній процес організовується за такими циклами: перший цикл початкової освіти - адаптаційно-ігровий (1-2 роки навчання); другий цикл початкової освіти - основний (3-4 роки навчання); перший цикл базової середньої освіти - адаптаційний (5-6 роки навчання); другий цикл базової середньої освіти - базове предметне навчання (7-9 роки навчання); перший цикл профільної середньої освіти - профільно-адаптаційний (10 рік навчання); другий цикл профільної середньої освіти - профільний (11-12 роки навчання).	Освітній процес організовується за такими циклами: перший цикл початкової освіти - адаптаційно-ігровий (1-2 роки навчання); другий цикл початкової освіти - основний (3-4 роки навчання); перший цикл базової середньої освіти - адаптаційний (5-6 роки навчання); другий цикл базової середньої освіти - базове предметне навчання (7-9 роки навчання); перший цикл профільної середньої освіти - профільно-адаптаційний (10 рік навчання); другий цикл профільної середньої освіти - профільний (11-12 роки навчання).
Формами навчання	Очна, вечірня, заочна, дистанційна, індивідуальна, екстернат, педагогічний патронаж	Інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому	Повна загальна середня освіта може здобуватися за очною (денною), дистанційною, мережевою, екстернатною, сімейною	Дистанційна, мережева, змішана форми здобуття освіти в інституціях, екстернатна і сімейна (домашня) форми індивідуальної освіти, педагогічний патронаж з

		місці (на виробництві); дуальна.	(домашньою) формами чи формою педагогічного патронажу, а також заочною (вечірньою), заочною формами (на рівнях базової та профільної середньої освіти). Профільна середня освіта професійного спрямування може здобуватися за дуальною формою здобуття освіти.	належним визнанням результатів такого навчання.
Перелік ключових компетентностей	Відсутній	Вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність; інші компетентності, передбачені стандартом освіти		
Перелік спільних для всіх компетентностей вміння	Відсутній	Читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми		
Понятійний апарат	Навчально-виховний процес; Особа з особливими освітніми потребами; інклюзивне навчання; індивідуальна програма розвитку особи з особливими освітніми потребами	Автономія; академічна свобода; безпечне освітнє середовище; булінг; електронний підручник (посібник); індивідуальна освітня траєкторія; індивідуальна програма розвитку; здобувачі; інклюзивне навчання; індивідуальний навчальний план; інклюзивне освітнє середовище; освітній процес; освітня діяльність; освітня програма; особа з особливими освітніми потребами; психолого-педагогічний супровід; розумне пристосування; універсальний дизайн у сфері освіти; якість освіти; якість освітньої діяльності	Безпечне освітнє середовище; модельна навчальна програма; навчальна програма; освітня програма закладу освіти; педагогічна інтернатура; територіальна доступність; територія обслуговування; типова освітня програма; типовий навчальний план; учні; цикл освітнього процесу; якість повної загальної середньої освіти; якість освітньої діяльності	Компетентні ключові компетентності; педагогіки партнерства; компетентнісний підхід; освітнє середовище; загальнолюдські цінності; виховне середовище; творче середовище; автономія

Аналіз змісту вказаних вище документів дозволяє зазначити, що метою освіти і виховання має бути професійно компетентний, ініціативний, творчий громадянин, наділений почуттям обов'язку і відповідальності перед суспільством, здатний швидко адаптуватися у швидкозмінному світі. Отже, на сучасному етапі відбувається зміна ключових ціннісних орієнтацій та створення нової освітньої парадигми, основою якої визначаємо – гуманізацію, людиновимірність, відповідність вимогам глобалізованого суспільства.

Поняття «парадигма» є поняттям полісемічним та використовується в різних галузях знань. Уперше даний термін був введений Г. Бергманом [7] для характеристики дієвості нормативної функції методології. Використовувати у науковому обігу вказаний термін запропонував Т. Кун для позначення «визнаних усіма наукових досягнень, які протягом певного часу дають науковому співтовариству моделі постановки проблем та їх розв'язання» [9, с. 11].

Враховуючи те, що, по-перше, «наукова парадигма відображає певні історичні традиції та спільність загальнонаукових підходів до вирішення наукових проблем» (за Т. Куном) [9, с. 11]; по-друге, «сучасна освітня парадигма означає освітню теорію або модель чи зразок освіти, прийнятий в науковому середовищі» (за С. Гончаренком) [8, с. 45]; по-третє, «освітня парадигма допомагає порозумітися в межах однієї наукової спільноти» (за С. Гончаренком) [8, с. 45], деталізуємо кілька базових змін НУШ у площині різних видів парадигм.

Аналізуючи напрацювання І. Сергєєва [10], Н. Бордовської, А. Реана [11] розтлумачимо упорядкування освітніх парадигм на основі особливостей організації процесу навчання в такий спосіб:

- *парадигми з акцент на результатах навчання* (ЗУНівська (головний вид діяльності – отримання знань, умінь, навичок на основі «поглиблення» різноманітних навчальних програм, що перевищує всі допустимі можливості нормального сприймання учнем) (за І. Сергєєвим) [10, с. 120]; знанняєва (має вплив на визначення завдань освіти у взаємозв'язку з розвитком практичного і теоретичного досвіду людини) (Н. Бордовська, А. Реан [11, с. 30-31]);

- *парадигма з акцент на засобах навчання* (технократична (знаходить прояв у своєрідному світогляді, основними рисами якого є верховенство засобів над ціллю, задач освіти над сенсом, технології цивілізації над загальнолюдськими інтересами, техніки над цінностями) (Н. Бордовська, А. Реан [11]);

- *парадигма з акцент на мисленнєвих процесах* (когнітивна (у цій парадигмі створені всі концепції розвивального навчання; головною метою є розвиток науково-теоретичного (абстрактно-логічного) мислення, ігнорування образної сфери свідомості; не набула поширення у сучасній педагогічній практиці, тому що пропонує проводити навчання на високому рівні складності, коли навчання стає «... непосильним і для середнього вчителя, і для середнього учня») (за І. Сергєєвим) [10]);

- *парадигма з акцент на ціннісних орієнтаціях* (гуманістична (визначає людину вищою цінністю, орієнтує на зміни образу мислення людини, ґрунтується на гуманістичних моральних нормах, співпереживанні, співучасті і співпраці) (Н. Бордовська, А. Реан [11]; в основі лежать такі ідеї: дитина такий же суб'єкт спілкування і діяльності як і вчитель; особистісна відповідальність краще всього виховується в умовах вільного вибору; успішне навчання базується на внутрішній мотивації учня, а не на примусовому навчанні) (за І. Сергєєвим) [10]); людино-орієнтована (особистісно орієнтована) або антропологічна (враховує інтереси та індивідуальні особливості дитини, батьків та педагогів; проголошує людину найголовнішою цінністю) (Н. Бордовська, А. Реан [11];

- *парадигма з акцент на факторах розвитку учнів* (педоцентристська (розглядає процеси виховання і навчання як головні фактори розвитку дитини, де провідна роль відводиться вчителю) (Н. Бордовська, А. Реан [11]);

- *парадигма з акцент на умовах, які сприяють розвитку дитини* (дитиноцентристська (орієнтує на створення сприятливих умов для розвитку індивідуально-особистісних особливостей, здібностей і інтересів дитини) [11, с. 30-31]);

- *парадигма з акцент на змісті* (прагматична (містить у собі ідею, що навчати потрібно лише тому, що в майбутньому принесе учню користь) (за І. Сергєєвим) [10]; культурологічна (орієнтує на засвоєння елементів культури, навчання, поведінки, спілкування; у зв'язку з розвитком культури і суспільства спектр елементів культури постійно розширюється, до нього додаються й оволодіння основами фізичної та естетичної культури, екології, економіки тощо) (Н. Бордовська, А. Реан [11]);

- *парадигма з акцентом на еталонних принципах державного керівництва суспільством* (соціетарна (орієнтує на еталонні принципи державного керівництва суспільством, що визначають характер і мету виховання і освіти) (Н. Бордовська, А. Реан [11]);

- *парадигма з акцентом на підпорядкованості процесів виховання, освіти й розвитку* (парадигма здорового глузду (ґрунтується на засадах «народної педагогіки», де головним завдання педагогіки є виховання, а освіта і розвиток учнів є його складовими) (за І. Сергєєвим) [10]);

- *парадигма з акцент на суб'єкті діяльності* (гуманістична (в основі лежать такі ідеї: дитина такий же суб'єкт спілкування і діяльності як і вчитель; особистісна відповідальність краще всього виховується в умовах вільного вибору; успішне навчання базується на внутрішній мотивації учня, а не на примусовому навчанні) (за І. Сергєєвим) [10].

У той же час парадигмальності процесу організації діяльності учнів конкретизується сутнісним змістом ряду підходів: базові (особистісно орієнтований, інтегративний, компетентнісний) та допоміжні (когнітивний, системний та просторово-середовищний). Коротко охарактеризуємо кожен із зазначених підходів.

Сутність *особистісно орієнтованого підходу* полягає у організації навчання учнів на засадах всебічного врахування індивідуальних потреб і можливостей кожного учня, глибокої поваги до його особистості, ставлення до нього як до свідомого і відповідального суб'єкта взаємодії з іншими (учителем і учнями). Реалізованістю особистісно орієнтованого підходу передбачається створення умов для індивідуальної самореалізації учня, розвитку і саморозвитку його особистісних якостей.

Дієвість *особистісно орієнтованого підходу* забезпечується рухом від учня до змісту й методики, а не навпаки, врахуванням його типологічних та індивідуальних особливостей, утвердження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками навчально-пізнавальної діяльності.

Інтегративний підхід у навчанні дає можливість формувати в учнів нові знання, що характеризуються вищим рівнем осмислення, динамічністю їх застосування в нових ситуаціях, підвищенням їхньої дієвості й системності, сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду учнів у річищі поставлених учителем конкретних навчально-виховних завдань, інтенсивному розвитку школярів в аспекті вибраної тематики, формуванню інтересу до подій і явищ дійсності, вихованню особистості, розвиває загальнонавчальні навички дітей.

Можливі різні *форми інтеграції*: *повне злиття* навчального матеріалу в єдиному предметі/у єдиній темі тощо, тобто інтеграція за змістом (*тематичний підхід*); *інтеграція на рівні способів дій* (навичок) (*діяльнісний підхід*).

Аналізуючи *компетентнісний підхід*, розуміємо його як підхід, який полягає у створенні умов для розвитку особистого навчального та життєвого досвіду учня у плані функціональної предметної грамотності. Визначальною відмінністю такого підходу є включення у структуру уроку навчальних ситуацій, у яких задіюються наявний навчальний і життєвий досвід учня. Необхідно прогнозувати ті з них, що розраховані не тільки на «експлуатацію» компетентностей школяра, а й передбачають формування і використання ним знань та способів виконання дій. Дієвість навчального досвіду, а не риси індивіда і є нормою освітнього результату в компетентнісному навчанні.

Сутність *системного підходу* полягає у розгляді суб'єкта і об'єкта пізнання у взаємозв'язку та взаємозумовленості, дозволяє виділити й забезпечити повноту компонентів різних системи, які забезпечуватимуть перебіг досліджуваного нами процесу, досягнення поставленої мети, виявлення зв'язків між суб'єктами як учасниками навчально-пізнавальної діяльності та між суб'єктом і об'єктом пізнання.

За реалізації *системного підходу*, взаємодія між суб'єктом і об'єктом пізнання набуває ґрунтовності, оскільки орієнтована на оволодіння істинними знання про об'єкт на основі пізнання його індивідуальних властивостей, характеристик, розкриття його внутрішньої структури, з'ясування його місця і ролі у системі, яка включає в себе об'єкт пізнання як систему, виявлення зв'язків об'єкта пізнання із зовнішнім середовищем.

Сутність *когнітивного підходу* виявляється у здатності суб'єктів пізнання свідомо організовувати свою когнітивну діяльність. Ключовими ідеями цього підходу передбачено акцентування уваги у процесі навчання на сприйнятті, пізнанні й розумінні людиною дійсності; вивченні й поясненні пізнавальних процесів і механізмів, за допомогою яких забезпечується адекватна адаптація людини до реальності.

За реалізації *просторово-середовищного підходу*, педагог орієнтований на 1) «створення системи необхідних умов, серед яких постає культивування актуальних цінностей у певному просторі» [12]; 2) перенесення акценту у власній діяльності з активного педагогічного впливу на учня на вибудовування суб'єкт-суб'єктної взаємодії; 3) перехід від закритого навчального середовища до відкритого задіянням різних засобів і технологій інформаційно-комунікативних мереж, зокрема мережі Інтернет [12].

Отже, парадигмальністю процесу організації діяльності учнів передбачено акумулювання ключових ідей освітніх парадигм, котрі з плином часу засвідчили дієвість і актуальність ідей. Зокрема, це прогресивні ідеї: парадигми з акцент на результатах навчання; парадигма з акцент на засобах навчання; парадигма з акцент на мисленневих процесах; парадигма з акцент на ціннісних орієнтаціях; парадигма з акцент на факторах розвитку учнів; парадигма з акцент на умовах, які сприяють розвитку дитини; парадигма з акцент на змісті; парадигма з

акцентом на еталонних принципах державного керівництва суспільством; парадигма з акцентом на підпорядкованості процесів виховання, освіти й розвитку; парадигма з акцентом на суб'єкті діяльності. Дієвість парадигмальності процесу організації діяльності учнів НУШ забезпечується реалізованістю низки підходів, до яких віднесемо: базові підходи (особистісно орієнтований, інтегративний, компетентнісний) та допоміжні підходи (когнітивний, системний, синергетичний та просторово-середовищний).

Список використаних джерел:

1. Реформа освіти та науки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>
2. Роджерс К. Свобода учитися / К. Роджерс, Д. Фрейберг ; науч. ред. и авт. предисл. А. Б. Орлов ; пер. с англ. А. Б. Орлова, С. С. Степанова, Е. Ю. Патяевой – М. : Смысл, 2002. – 527 с.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. (2016). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
5. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 34, ст. 451) {Закон втратив чинність на підставі Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>
7. Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти [Електронний ресурс] / І. А. Зязюн // Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. – Вип. 1.33. – Режим доступу до журн.: chrome-extension://oemmnrcbldboiebfnladdacbd fmadadm/http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/6_5.pdf
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
9. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун : пер. с англ. – М. : Прогресс, 1977. – 300 с.
10. Сергеев И. С. Основы педагогической деятельности : учебное пособие / И. С. Сергеев. – К. РШ, 1987. – 152 с.
11. Бордовская Н. В. Педагогика : учебное пособие / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2006. – 304 с.
12. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.
13. Голодюк Л. С. Парадигмальність процесу організації навчально-пізнавальної діяльності учнів у контексті різних підходів. Педагогічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. Хмельницький, 2017. Вип. 22. С. 41-48.